

SASKARSMES TIESĪBU NOZĪME UN TIESISKAIS STATUSS COMMUNICATION ROLE OF RIGHTS AND LEGAL STATUS

Inta Siliniece

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, silinta@inbox.lv, Rēzekne, Latvija

Zinātniskā vadītāja: *Inguna Tabore Mg.iur. viedocente*

Abstract. *One of today's most important issues in the field of international civil justice is the provision of family and children's rights. These are the right of the child to be in contact with both parents and the right of parents to take part in the upbringing of children. This is especially important if parents live separately or even in different countries. The global processes of globalization and the active lifestyle of people moving from one country to another determine the topicality of the issue. Increasingly, children are illegally moved from one country to another, thus limiting both the rights of the child with the other parent and the right of the other parent in the upbringing of the child.*

Keywords: *children, communication, responsibility of parents, rights.*

Ģimene ir sarežģīts sociāls fenomens, kas mūsdienās pārdzīvo gan strukturālas, gan terminoloģiskas pārvērtības. Eiropas tiesībsargājošās institūcijas, ņemot vērā laikmeta sociālās un kultūras ģimenes dzīves modeļus, atzīst ģimenes dzīves un attiecību pastāvēšanu arī starp personām, kuras nav laulībā.

Bērniem, lai viņi varētu pilnīgi un harmoniski attīstīties kā personības, jāaug ģimenē, laimes, mīlestības un sapratnes gaisotnē (*Konvencija par bērna tiesībām, 1989., preambula*). Ģimene ir ļoti svarīgs nosacījums, lai nodrošinātu bērnam pilnvērtīgus dzīves apstākļus un harmonisku attīstību. Valstis apņemas respektēt ikviena bērna tiesības aizsargāt savu identitāti: pilsonību, savu vārdu un ģimenes saites (*Konvencija par bērna tiesībām, 1989., 8.p.*). Tādējādi tiek uzsvērts, ka bērna personības vispusīgai attīstībai nepieciešams ciešs un pastāvīgs personīgs kontakts ar abiem vecākiem, vecvecākiem un citiem ģimenes locekļiem.

Tieši ģimenes audzināšanai ir svarīga nozīme cilvēkā personības fiziskās un morālās veidošanās procesā. Bērna subjektīvās tiesības ir tikt audzinātam ģimenē, tiesības zināt savus vecākus un dzīvot kopā ar tiem, tiesības tikt aprūpētiem un audzinātiem no abu vecāku puses (*Balodis, 2007., 287.lpp.*). Bērnam ir tiesības kontaktēties ar abiem vecākiem visos gadījumos, pat ja vecāki dzīvo šķirti un dažādās valstīs. Nav svarīgi vai vecāku laulība ir vai nav šķirta. Vairākums valstu savos tiesību aktos uzsver, ka bērnu intereses un labklājība ir prioritāte visās valsts dzīves jomās.

Darba uzdevums izpētīt saskarsmes ar abiem vecākiem nozīmi bērna attīstībā, noskaidrot, aizgādības, aprūpes un saskarsmes jēdzienus, pētīt un analizēt konstitucionālās un ģimenes tiesību normas. Pētījums veikts, izmantojot vēsturiskās, semantiskās, sistēmiskās, salīdzinošās, analītiskās un gramatiskās pētīšanas metodes.

Darba mērķis noskaidrot vai esošais normatīvais regulējums pietiekami aizsargā un ievēro gan bērnu, gan vecāku saskarsmes tiesības, noteikt turpmākos virzienus bērnu un vecāku tiesību nodrošināšanā, lai pildītu tiesu lēmumus ģimenes tiesību realizēšanas jomā un vecāku tiesību īstenošanā.

1989. gada 20. novembrī Ģenerālā Asambleja pieņēma Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par bērna tiesībām. Šī konvencija ir viens no svarīgākajiem starptautisko tiesību aktiem bērna pamattiesību un brīvību aizsardzības nodrošināšanai. Visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes, primārajam apsvērumam jābūt bērna interesēm (*Konvencija par bērna tiesībām, 1989., 3.p.*). Konvencija nosaka, ka arī pats bērns, kas ir spējīgs formulēt savu viedokli, ir tiesības brīvi to paust visos jautājumos, kas viņu skar, turklāt bērna viedoklim jāpievērš pienācīga uzmanība atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei (*Konvencija par bērna tiesībām, 1989., 12.p.*). Bērnam ir tiesības brīvi izteikt savas domas un būt informētam par viņu skarošiem jautājumiem. Tādējādi tiek noteikts, lai sasniegtu optimālo risinājumu bērna tiesību ievērošanai, tiek ņemti vērā gan objektīvie, gan subjektīvie faktori.

Saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par bērna tiesībām, par bērnu tiek uzskatīta ikviena cilvēkbūtne līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai, ja saskaņā ar likumu, kas piemērojams attiecīgajam bērnam, viņš neklūst pilngadīgs agrāk (*Konvencija par bērna tiesībām, 1989., 1.p.*). Vairākās valstīs tieši šī definīcija tiek pieņemta par pamatu, izstrādājot nacionālos likumus bērnu tiesību aizsardzības jomā. Tas ir ļoti pozitīvs rādītājs, jo īpaši tāpēc, ka ANO 1989. gada Konvenciju par Bērnu tiesībām ir atzinušas par juridiski saistošu vairāk nekā 196 pasaules valstis (*Convention on the Rights of the Child, 1989*).

Bērnam ir tiesības izteikt savu viedokli, kontaktējoties ar vecākiem un citiem radniekiem, ņemot vērā viņa brieduma pakāpi, kā arī viņa tiesības uz privāto dzīvi. Vecākiem šķīroties bērna domas un vēlēšanās, ar kuru no vecākiem dzīvot, izvērtējot visus apstākļus, tiek uzklautas un ņemtas vērā. Normatīvie akti nosaka vecāku pienākumus un tiesības attiecībā ar bērnu, bet nenosaka, ka arī bērnam būtu pienākums kontaktēties ar abiem vecākiem un ģimenes locekļiem. Savas tiesības bērns var izmantot, ja viņam ir tāda vēlēšanās, tad šāda iespēja ir jārada. Savukārt, ja bērns šīs tiesības izmantot nevēlas, tad viņš to var nedarīt.

Saskaņā ar Bērnu tiesību deklarāciju bērnam viņa fiziskā un garīgā brieduma trūkuma dēļ ir nepieciešama īpaša aizsardzība un gādība, ieskaitot arī pienācīgu tiesisko aizsardzību (*Bērnu tiesību deklarācija, 1959., preambula*). Bērnu tiesību deklarācijas principi nosaka, ka jebkuros apstākļos bērnam jābūt starp tiem, kas vispirms aizsargājami, un kam vispirms sniedzama palīdzība – bērns jāaizsargā no visām nevērīgas izturēšanās, cietsirdības un ekspluatācijas formām. Viņš nedrīkst būt par jebkādas tirdzniecības objektu.

Bērns nevar par sevi pilnvērtīgi parūpēties, tāpēc atbilstoši Civillikuma normām vecāku pienākums ir rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās (*Civillikums, 1937., 177.p.*). Abi vecāki ir bērna dabiskie aizbildņi un likumiskie pārstāvji, nevienam no vecākiem nav dodama priekšroka, abiem ir vienādas tiesības bērna audzināšanā. Viņu pienākums ir aizstāvēt bērna tiesības un ar likumu aizsargātās intereses. Bērna paša drošības un aizsardzības interesēs bērna tiesību īstenošanu var pakļaut dažādiem ierobežojumiem, kas noteikti ar attiecīgu likumu un nepieciešami nacionālās drošības, sabiedriskās kārtības, iedzīvotāju tikumības un veselības aizsardzībai un citu personu tiesību un brīvību aizsardzībai. Diezgan sarežģīti izdalīt konkrētu robežu starp aizgādību, aprūpi un saskarsmi ar bērnu.

Par vecāku tiesībām uzskatāmas jebkuras tiesības, kas pieder vecākam. Tās ir aizgādības tiesības, tostarp arī aprūpes tiesības, un saskarsmes tiesība. Šie jēdzieni būtībā ir ļoti cieši saistīti, papildina un izriet viens no otra. No Civillikuma normām, kas regulē vecāku un bērnu personiskās attiecības, izriet, ka jēdziens *aizgādība* aptver visu vecāku un bērnu attiecību spektru un tajā ietilpst visplašākais vecāku tiesību un pienākumu apjoms (*Civillikums, 1937., 177.p.*). Ja bērna vecāki abi ierakstīti bērna dzimšanas apliecībā, tiesa neko nav lēmusi citādi vai arī vecāki savā starpā nav vienojušies par pretējo – abiem vecākiem ir kopīga aizgādība pār bērnu. Un pie kopīgas aizgādības esamības abiem vecākiem ir kopīgi jāizlemj visi jautājumi, kas skar bērna attīstību. Bērna pastāvīgās dzīvesvietas valsts izvēle ir bērna attīstību ietekmējošs aspekts, kā, piemēram, arī kādu izglītības iestādi apmeklēt vai kādas bērna intereses attīstīt. Aizgādības tiesības ietver tiesības un pienākumus rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās, tai skaitā – tiesības noteikt bērna dzīvesvietu (*Civillikums, 1937., 182.p.*). *Saskarsmes tiesības* ietver bērna tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar jebkuru no vecākiem, tai skaitā - abu vecāku tiesību aizvest bērnu uz noteiktu laika periodu uz vietu, kas nav bērna pastāvīgā dzīvesvieta, ko nosaka Civillikuma 181. pants. Nosakot saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību, tiesa var noteikt, ka zināmu laika periodu, piemēram, nedēļas nogales, brīvdienas skolā vai vecāku atvaļinājuma laiku, bērns pavada pie tā vecāka, pie kura viņš nedzīvo (*Civillikums, 1937., 182.p.*). *Aprūpes* tiesības nozīmē vecāka tiesības un pienākumu bērnu uzturēt: ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu un viņa izglītošanu un audzināšanu (garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšana, pēc iespējas ievērojot viņa individualitāti, spējas un intereses un sagatavojot bērnu sabiedriski derīgam darbam). Aizgādības tiesības ir plašāks institūts un kā vienu no elementiem ietver sevī arī aprūpes

tiesības. Vecāku tiesību un pienākumu kopumā ietilpst aizgādības tiesības, tostarp arī aprūpes tiesības kā aizgādības tiesību sastāvdaļa, un saskarsmes tiesības.

Viens no veidiem, lai risinātu konfliktus šajā jomā, ir Hāgas 1980. gada konvencija par bērnu nolaupīšanu. Konvencijas mērķis ir nodrošināt bērnu, kuri nelikumīgi aizvesti uz citu valsti, ātru atgriešanos viņa izcelsmes valstī (*Konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem, 1980., 1.p.*). Latvijā arī tiek izdoti normatīvie akti, lai nepieļautu un būtiski mazinātu bērnu nelikumīgu pārvietošanu pāri robežai. Iekšlietu ministrija ir izstrādājusi programmu "Bērnu noziedzības novēršanas un bērnu aizsardzības pret noziedzīgiem nodarījumiem pamatnostādnes 2013.-2019. gadam", kuras mērķis ir mazināt bērnu noziedzību, novērst noziedzīgu uzvedību veicinošus faktoros, kā arī uzlabot bērnu drošību, aizsargājot tos pret jebkāda veida veselības un dzīvības apdraudējumu (*Par Bērnu noziedzības novēršanas un bērnu aizsardzības pret noziedzīgiem nodarījumiem pamatnostādnēm 2013.-2019.gadam, 2013.*). Viens no šīs programmas uzdevumiem ir nepieļaut bērnu prettiesisku pārvietošanu par robežai, kas tiek pielīdzināta vienam no cilvēktirdzniecības veidiem.

Bieži ir gadījumi, kad jautājums, kas skar bērna attīstību, netiek atrisināts abu vecāku starpā, bet gan vienbalsīgi, un šis lēmums skar bērna pārvietošanu uz citu valsti. Tādos gadījumos bērna aizvešana no viņa patstāvīgās dzīvesvietas vai no personas, kas īsteno aizgādības tiesības, uz patstāvīgu dzīvi ārvalstīs bez šīs personas piekrišanas un ziņas tiek uzskatīta par bērna prettiesisku aizvešanu. Kā arī izvairīšanās nogādāt bērnu atpakaļ valstī, kurā bērns dzīvoja patstāvīgi, tiek uzskatīta par bērna prettiesisku aizturēšanu, jo liedz otrai personai, kam ir aizgādības tiesības pār bērnu, īstenot savas tiesības.

Jautājuma aktualitāti nosaka lielais un aizvien pieaugošais laulības šķiršanu skaits, kā arī iespējās brīvi pārvietoties un strādāt Eiropas Savienībā. Pētot 2017. gada publicētos Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes datus, salīdzinājumā ar 2015. gadu kopējais šķirto laulību skaits 2016. gadā palielinājies par 18 %. No visām 2016. gadā šķirtajām laulībām puse (50,7 %) bija ģimenes ar nepilngadīgiem bērniem un šādās ģimenēs bija 3 072 bērnu (*LR Centrālā statistikas pārvalde, 2017.*). Bērna un ģimenes stipro pušu princips nosaka, ka bērnam ir tiesības dzīvot kopā ar saviem vecākiem, bet Latvijā tik augstais šķirto laulību skaits norāda, ka šīs bērna tiesības, visticamāk, tiek sistemātiski pārkāptas. Naidīgas un konfliktējošas attiecības vai pilnīgs attiecību pārrāvums vecāku starpā rada būtiskus bērna tiesību pārkāpumu riskus. Bērns tiek iesaistīts vecāku konfliktos, spiests izvēlēties par labu vienam no viņiem, tādējādi zaudējot savas vajadzības, kuras respektēt pieprasa bērnu tiesību labāko interešu princips. Bērni no šķirtu vecāku ģimenēm, kuru psiholoģiskā labklājība un tiesības tiek nozīmīgi apdraudētas vecāku strīdu dēļ. Bērni mīl gan tēvu, gan māti, bet vienu no viņiem nav satikuši mēnešiem ilgi, jo otrs vecāks nespēj saskatīt savā rīcībā klaju bērna tiesību ignorēšanu. Bērnu vajadzības šajās ģimenēs pat netiek apspriestas. Vecāku laulības šķiršana vai atzīšana par neesošu nedrīkst ietekmēt bērna saskarsmi ar otru vecāku, vecvecākiem un citiem ģimenes locekļiem.

Šķiršanās reti notiek bez spēcīgām emocijām un aizvainojuma vienam pret otru, un kā ietekmes un atriebības līdzeklis vienam pret otru, bieži vien kļūst bērns. Šādos gadījumos tiesas nolēmums ir vienīgais līdzeklis otram vecākam realizēt savas tiesības gan uz saskarsmi, gan aizgādību. Tiesas nolēmumam ir likuma spēks, un tas ir saistošs visām personām, līdz ar to mātei vai tēvam jāievēro tiesas noteiktā kārtība. Par ļaunprātīgu saskarsmes tiesību liegšanu vai izvairīšanos no tiesas nolēmuma izpildi, personu var saukt pie kriminālatbildības saskaņā ar Krimināllikuma 168. pantu ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, piespiedu darbu vai naudas sodu (*Krimināllikums, 1998., 168.p.*).

Līdz ar to, ja viens no bērna vecākiem ir paņēmis sev līdzī kopējo bērnu, jāapzinās, ka tā ir bērna nelikumīga pārvietošana vai aizturēšana, ja par to nav informēts un tam piekritis otrs vecāks. Saskaņā ar Hāgas konvenciju secināms, ka viens no vecākiem ir nolaupījis pats savu bērnu (*Todres, 2010*).

Hāgas 1980. gada 25. oktobra „Konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem” Latvijā ir spēkā kopš 2002. gada 1. februāra. Hāgas konvencija par

starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem nosaka, ka bērns, kuru viens no vecākiem bez otra vecāka ziņas un piekrišanas paņēmis sev līdzi, aizvedis, tiek uzskatīts par nolaupītu un ir jānogādā atpakaļ valstī, kas bija bērna patstāvīgā dzīvesvieta. Hāgas konvencijas mērķis ir nodrošināt bērnu, kuri ir nelikumīgi aizvesti vai aizturēti kādā no līgumslēdzējam valstīm, ātru atgriešanos un nodrošināt to, ka tiesības uz aizbildnību un bērna apmeklēšanu saskaņā ar vienas valsts likumiem tiek respektētas arī citās valstīs. Konvencijas mērķis ir nepieļaut bērna nolaupīšanu vecāku starpā, kā arī gadījumos, kad tas ir noticis, nodrošināt bērna tūlītēju atpakaļ nodošanu (*Konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem, 1980.*).

Risinot jautājumus par bērna prettiesisku pārvietošanu vai aizturēšanu saskaņā ar konvenciju, netiek risināti jautājumi par bērna aizgādību. Ja tiesa ir nolēmusi, ka bērnam ir jāatgriežas vienā valstī, tad bērns ar vecāku dodas uz turieni, lai tur risinātu abu vecāku (aizbildņu) domstarpības par jautājumiem, kas skar bērna aizbildniecību (*Tiesībsarga birojs, 2017., 14.lpp.*). Šādos gadījumos tiesa neskata aizbildniecības jautājumus, bet lemj tikai par bērna atgriešanu valstī. Katrā valstī, kas parakstījusi Hāgas konvenciju par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem, ir atbildīgā iestāde, kas risina šādus jautājumus, – centrālā iestāde. Latvijā no 2009. gada 1. jūlija tā ir Tieslietu ministrija.

Secinājumi un priekšlikumi

Autore, veicot pētījumu, nonāca pie šādiem secinājumiem un priekšlikumiem:

1. Lielākā daļa valstu atzīst, ka bērni ir īpaši aizsargājama sabiedrības daļa, un audzināšanai ģimenē ir svarīga nozīme cilvēkā personības fiziskās un morālās veidošanās procesā. Tāpēc ir izdoti daudz starptautiskie, gan nacionālie normatīvie akti, kas nodrošina bērnu saskarsmes tiesības ar abiem vecākiem, vecvecākiem un citiem radniekiem. Tomēr nepieciešams realizēt lielāku valsts atbalstu un mērķtiecīgi pārdomātu politiku spēcīgas, sociāli un ekonomiski neatkarīgas ģimenes pastāvēšanas nosacījumu veidošanā, tradicionālo ģimenes vērtību nostiprināšanā. Ģimenes atbalsta politikai jābūt saskaņotai ar valsts budžetu un visaptverošai - vērstai uz visām ģimenēm, kurās aug bērni. Šobrīd Latvijā, salīdzinot ar citām ES valstīm, ir trešais augstākais iedzīvotāju nabadzības rādītājs, kas veicina viena vai pat abu vecāku aizbraukšanu darbam un dzīvei uz citu valsti. Tas savukārt ierobežo bērna tiesības atrasties pastāvīgā kontaktā ar vecākiem un augt ģimenē, kā arī pilnvērtīgi realizēt vecāku tiesības uz aizgādību, aprūpi un saskarsmi ar bērnu.

Labklājības ministrijai izstrādāt jaunu likumu "Par Ģimenes valsts politikas pamatnostādņem 2017.–2023. gadam, jo iepriekšējais 18.02.2011. likums „Par Ģimenes valsts politikas pamatnostādņem 2011.–2017. gadam” ir zaudējis aktualitāti un nav pieņemami, ka līdz 2019. gada 1. aprīlim tikai jāiesniedz Ģimenes politikas 2011. – 2017. gadam pamatnostādņu īstenošanas novērtējums.

2. Likums nenosaka prioritāti viena vai otra dzimuma vecākam attiecībā uz aizgādības vai saskarsmes tiesību noteikšanu pār bērnu. Visi lēmumi tiek pieņemti, tikai izvērtējot bērna psiholoģisko un emocionālo saikni ar katru no vecākiem, katra vecāka spējas un vēlmi nodrošināt bērna interesēm atbilstošus apstākļus un audzināšanu, un no bērna interešu viedokļa. Naidīgas attiecības vai attiecību pilnīga pārtraukšana rada būtisku bērna tiesību neievērošanu. Bieži vien vecāki pat neiedomājas, ka bērna dzīves vietas maiņa, neinformējot otru vecāku, ir likuma pārkāpums. Bērns nedrīkst būt par jebkādas tirdzniecības vai manipulāciju objektu.

Masu medijos, sociālajos tīklos jāveic aktīvs un plašs sabiedrības informēšanas un izglītošanas darbs par izpratni, ka bērns ir subjekts, uz kuru pilnā mērā attiecas visas cilvēktiesības, par vecāku prettiesiskās darbības atbildību un sekām.

3. Eiropas Savienības dalībvalstīs ir noteikts visai plašs tiesiskais regulējums, kas paredz konkrētu rīcību bērna atgriešanai viņa dzīvesvietā, tomēr svarīgāk ir nepieļaut šādas situācijas izveidošanos. Svarīgs ir preventīvais darbs, pasākumi bērna tiesību ievērošanas

nodrošināšanā. Par pamatu visos šajos dokumentos tiek vērtēts, kuras bērnu intereses preventīvajos pasākumos tiek uzskatītas par prioritārām.

Tiesībsargājošām institūcijām, piemēram, policijai un robežsardzei, jāizstrādā saskaņots preventīvo pasākumu kopums, lai samazinātu iespējas bērna prettiesiskai izvešanai no valsts. Šādu pasākumus pamatā varētu ietilpt aizliegumu izbraukt no valsts, stingrāka nepilngadīgo personu robežkontrole, vienotas metodikas izstrādāšana darbā ar nepilngadīgo personu pārbaudēm uz robežas.

Lai izvairītos no dažādas Hāgas konvencijas (1980. gads) un Briseles IIa regulas (2005. gads) interpretācijas un pielietojuma metodēm dažādās dalībvalstīs, jāatceļ iepriekš minētie dokumenti un jāizdod jauna konvencija vai regula, kas atbilstu pašreizējai situācijai un notiekošajiem procesiem pasaulē. Jēdzienu "Bērnu nolaupīšanas civiltiesiskie aspekti" autore ierosina aizstāt ar „Bērna prettiesiska aizvešana vai aizturēšana”, kas pēc būtības ir daudz objektīvāks un precīzāks.

Izmantotā literatūra un avoti

1. *Bērnu tiesību aizsardzības likums* (08.07.1998.). LR likums. <http://likumi.lv/doc.php?id=49096>, sk. 27.11.2017.
2. *Bērnu tiesību deklarācija* (20.11.1959.). Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālā Asambleja http://www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/bernu_tiesibas/akti/bernu_tiesibu_deklaracija.pdf, sk. 27.11.2017.
3. *Civillikums* (28.01.1937.). LR likums. <http://likumi.lv/ta/id/225418-civillikums>, sk. 27.11.2017.
4. *Convention on the Rights of the Child* (20.11.1989). United Nations. Retrieved 06.05.2018 from https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&clang=_en
5. *Establishing a Community Code on the rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders Code)* (15.03.2006). Regulation (EC) No. 562/2006 of the European Parliament and of the Council. Retrieved 27.11.2017 from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/TXT/?uri=CELEX:32006R0562>
6. *Ģimenes valsts politikas pamatnostādnes 2011.–2017.gadam* (18.02.2011). LR Ministru kabineta rīkojums Nr. 65. <http://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/B5B11BB3010F5B41C22578480043FE73?OpenDocument&srcv=dt>, sk. 06.05.2018.
7. *Konvencija par bērna tiesībām* (20.11.1989.). Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālajā Asambleja. <http://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1150>, sk. 27.11.2017.
8. *Konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem* (25.10.1980.). Hāgas Starptautisko Privāttiesību Konference (HCCH) <https://likumi.lv/doc.php?id=5489>, sk. 08.04.2018.
9. *Krimināllikums* (17.06.1998.). LR likums. <http://likumi.lv/doc.php?id=88966>, sk. 27.11.2017.
10. *Par Bērnu noziedzības novēršanas un bērnu aizsardzības pret noziedzīgiem nodarījumiem pamatnostādnes 2013.-2019.gadam* (23.08.2013.). LR Ministru kabineta rīkojums Nr. 392. <https://www.vestnesis.lv/op/2013/164.22>, sk. 27.11.2017.
11. *Par Eiropas Padomes Konvenciju par bērnu tiesību piemērošanu* (05.04.2001.). LR likums. <http://likumi.lv/doc.php?id=7164>, sk. 27.11.2017.
12. *The right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States amending Regulation (EEC) No 1612/68 and repealing Directives 64/221/EEC, 68/360/EEC, 72/194/EEC, 73/148/EEC, 75/34/EEC, 75/35/EEC, 90/364/EEC, 90/365/EEC and 93/96/EEC* (29.04.2004). Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council. Retrieved 27.11.2017 from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:133152>
13. Balodis, K. (2007) *Ievads civiltiesībās*. Rīga: Zvaigzne ABC. 383 lpp.
14. Girgensone, B., Mihailovs, I. (2016). *Terminu skaidrojošā vārdnīca Ģimenes un bērnu tiesībās*. Rīga: SIA Izdevniecība Drukātava. 206 lpp.
15. LR Centrālā statistikas pārvalde (2017). *Demogrāfija*. http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/nr_11_demografija_2017_17_00_lv_en.pdf, sk. 06.05.2018.
16. Tiesībsarga birojs (06.06.2017.). Saskarsmes tiesības īstenošanas problemātika. *Jurista Vārds*, 24, 14.lpp.
17. Todres, J. (2010). Taking Prevention Seriously: Developing a Comprehensive Response to Child Trafficking and Sexual Exploitation. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, vol. 43(1). Retrieved 21.04.2018 from <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/vantl43&div=4&id=&page>

Summary

A family is an important condition for ensuring a healthy living and harmonious development for the child. Most countries ensure that the interests and welfare of children are a priority in all areas of public life. The topicality of the research is determined by the large and

increasing number of divorces, as well as the possibilities of free movement and work in the European Union. The comprehensive development of the child's personality requires close and constant personal contact with both parents, grandparents and other family members. It is difficult to distinguish between the custody, care and contact with the child. These concepts are closely related, complementary and derived from each other. There is a wide legal framework in the Member States of the European Union that provides for concrete action for the return of the child to his place of residence, but it is more important to prevent the emergence of such a situation. Preventive work, measures to ensure respect for the rights of the child are important.